

Mindeord

Folkemindeforskeren, arkivar, magister

Hans Ellekilde

Den 28. februar 1966 døde folkemindeforskeren, arkivar i Dansk Folkemindesamling: magister Hans Ellekilde, ret pludseligt ramt af en hjerneblødning.

Gennem 44 år var han forstander for Dansk Folkemindesamling på Det kgl. Bibliotek og var med til at udforme og præge denne samling. Og gennem mere end 50 år har han skrevet hundredvis af videnskabelige afhandlinger om sagn, tro, overlevering i blade, tidsskrifter, årbøger og større værker.

Da Ellekilde ved fødsel og slægtsrod er knyttet til Nordsjælland, er det ret naturligt, at hans folkemindesundersøgelser især samler sig om Sjælland og grænselandet Skåne og siden i voksende grad om vort andet grænseland: Sønderjylland og Sydslesvig. Det er dog ikke enstydig med, at han i sine undersøgelser forsøgte andre danske landsdele.

Hele det danske rige, ja, hele Norden er medtaget i hans forskningsområde. Og dette gælder i særlig grad hans store skelsættende, men ufuldendte værk: »Nordens Gudeverden«, hvor et utal af henvisninger til kildesteder og lokaliteter har medtaget alle danske egne og sogne, og derfor også Vestjylland.

Bortset fra hans nærmeste barndomsegn: Øresundskysten mellem Hellebæk og Hornbæk, kan ingen dansk egn gøre krav på særlig medeje i denne betydelige folkemindeforsker og hans arbejder. Hans forskningsområde er hele Norden, men dog især det dan-

ske rige fra Ejderen i syd til ydergrænsen for Skånelandene imod øst.

Men lad os lige notere enkelte data som holdepunkter: Den 17. febr. 1891 fødtes på en mindre gård i Ellekilde i Hellebæk ud mod Øresundskysten nær Hornbæk, et drengbarn, som i dåben fik navnet Hans Ellekilde. Hans far var sognefoged Peter Ellekilde.

Den lille Hans var en opvakt og velbegavet dreng, som med godt nemme tilegnede sig al den viden, der var at få i den stedlige børneskole.

Efter samråd med præsten og andre autoriteter kom Hans da på Sorø Akademi, hvorfra han blev student 1908. Under professor Axel Orliks ledelse studerede han folkemindevidenskab og tog magisterkonferens i 1917. Samme år indledte han arbejdet som arkivar i »Dansk Folkemindesamling«, hvor han var ansat som forstander, indtil han faldt for aldersgrænsen 1961.

Ellekildes elevforhold til professor Axel Olrik blev på mere end een måde hans skæbne. Axel Orliks stærke personlighed og hans banebrydende studier i Nordens oldsagn og gudetro blev for den unge Ellekilde som en fane og bavn over hans fremtidsvej

Forholdet mellem den ældre anerkendte forsker og den unge endnu ukendte videnskabsmand blev både et elevforhold og et sønligt tillidsforhold, hvor den ældre ved sin stærke videnskabelige autoritet fik afgørende indflydelse på den unge Ellekildes udvikling og målsætning .

Ved Axel Orliks altfor tidlige død i 1917 følte Ellekilde det, som han påny blev faderløs. Han måtte nu ikke blot overtage forstanderposten for »Dansk Folkemindesamling«, men også fortsætte udgivelsen af Axel Orliks mange ufuldendte arbejder – en opgave, der stillede altfor store krav til den unge Ellekildes tid og arbejdssevne.

*Hans Ellekilde og Sal. Frifelt ved »den trehovede gud«
i Glejbjerg februar 1964.*

Professor Axel Olrik havde testamenteret sin ejendom i Øverød: »Gammelbo«, til Københavns Universitet, som æresbolig for en dansk videnskabsmand, og her fik Ellekilde nu sit hjem indtil sin død den 28. februar 1966. – »Gammelbo« er en gammel patricierbolig med en stor have eller park på skråningen ned mod Søllerød sø. Et dejligt hjem for familieliv, en rolig arbejdsplads og en skøn ramme for samvær med vennekredsen.

Tilknytningen til Axel Olrik gav Ellekilde skæbne på mere end een måde Her på »Gammelbo« traf han nemlig Axel Olricks unge, smukke plejedatter og husbestyrerinde, Ella. Det kunne kun ende på een måde: Forelskelse, forlovelse og bryllup 1917.

I sine studieår og de første magisterår var Ellekilde stærkt optaget af Søren Kierkegaard. Og en af hans første afhandlinger, der vakte stor opmærksomhed i videre kredse, var en studie over »Den store jordrystelse i Søren Kierkegaards liv«.

Ellekildes første større udgivelsesarbejde (med et overvældende noteapparat!) var hans drengetids sværmeri: Joakim Junge: »Den nordsjællandske landalmues karakter, skikke, meninger og sprog« – 1915.

Og nu strømmer afhandlinger, bladartikler og udgivelser fra Ellekildes hånd. »Breve fra en dansk folkemindesamler«. 1918. Af Axel Olriks ufuldendte arbejder: »Folkelige afhandlinger«. 1919. »Nogle grundsatninger for sagnforskningen«. 1921. »Udvalgte folkeeventyr i genfortælling«. 1924. »Vore danske folkeeventyr 1«. 1928. »Danmarks Folkeminder gennem 25 aar«. 1933. »Fra Danmarks Folkemindesamling 4«. 1938. »Danmarks højtidskikke«. 1943. Det bør også nævnes, at han har beriget vor årbog med et værdifuldt bidrag, nemlig de fyldigt kommenterede folkesagn fra Janderup, oprindelig optegnet af Hans Marinus Iversen (se årb. 1957).

Til Ellekildes fyldige samling med mange værdifulde afhandlinger: »Danske folkeminder«, der udsendtes til hans 70-årsdag, har Gustav Henningsen udarbejdet en kronologisk bibliografi for årene 1913–60. Det, som her falder i øjnene, er en næsten overvældende frodighed i emnevalg og arbejds-slutmål.

Men nægtes kan det jo ikke, at alle disse mange vidt spredte afhandlinger og udgivelser tog altfor megen tid fra Ellekildes egentlige hovedværk: »Nordens Gudeverden« (1926–51).

Det viste sig nemlig, at Axel Olriks forarbejder til dette store, banebrydende værk var altfor spredte og ufuldstændige til at bygge videre på. Nye fund og

nye forskningsmetoder gjorde det nødvendigt for Ellekilde praktisk talt at begynde næsten forfra på dette stort tænkte og stort anlagte værk. Derfor det lange spring mellem 1. og 2. bind.

Og selv om Ellekilde ikke nåede at færdiggøre 3. bind af sit store værk om nordisk gudetrol, som planlagt, så dette hans livs hovedværk kun blev en torso, da er dette værk på mange måder både skelsættende og afgørende, så det vil bevare Ellekildes navn langt ud i fremtiden.

Selv om Ellekildes fremstillingsform er i bedste forstand folkelig og hans sprog kærnedansk uden unødige skærvebunker af fremmedord, så bliver hans værker og afhandlinger dog næppe folkelæsning i den forstand, han selv drømte og håbede.

Den af hans bøger, der bedst har mulighed for at blive læst og tilegnet som folkebog er hans 470 sider store værk: »Vor danske jul gennem tiderne«. 1943.

Dette værk kan siges at være en videreførelse og en uddybning af H. F. Feilbergs 2 binds værk »Jul«, 1904. Men Ellekildes undersøgelser af julefestens løndom går længere ud og lodder dybere end Feilberg i sin tid nåede. Feilberg hefter sig særlig ved julen som en dødefest, hvor dødnings, vætterne, de underjordiske har en slags fritime i midvinternattens mørke: en dødsfest med kult for de afdøde.

Her viser Ellekilde i sin fremstilling, hvorledes den ældgamle julefest på sin vandring op gennem tusind-årstider har taget med sig mindelser om slægternes tro, trang og tyngsel. Mindelser ikke blot fra de mange ukendte slægter, men også fra forskellige kulturperioder. Der er både døds kultus, soldyrkelse og bondefolkets frugtbarhedssignen og varsler, såvel som vikingetidens flæskespise og øldrikning. – Derfor de mange modstillede træk i gammel juletro og juleskik.

Vi tør spå, at Ellekildes »Vor danske Jul –« ikke blot vil blive stående som eet af hans hovedværker, men også vil blive genoptrykt og læst af mange.

Den, som har kendt Ellekilde og fulgt hans arbejde gennem henved 50 år, har gang på gang haft lejlighed til at beundre hans uselviske sindelag, hvordan han uden knur kunne slippe et vigtigt arbejde for at yde vennehjælp eller hjælp til en eller anden forening, som trængte til en håndsrækning.

Således vil »Dansk Slægtsgaardsforening« altid stå i takskyld til Hans Ellekilde, fordi han i en vanskelig periode i foreningens tilværelse lånte den både sit navn og sin stilling og gav det nyoprettede »Dansk Slægtsgaardsarkiv« husly på »Dansk Folkemindesamling« – hvor der i forvejen var mere end kneben plads til Ellekilde og hans medhjælpere.

Men hjerterum gav også husrum: en lille krog i en vindueskarm og lidt reolplads under et overlæst skrivebord. Indtil den tid kom, da Slægsgaardsarkivet fik sin egen arkivar, der var faglig dygtig og selvstændig nok til at hævde sig en god plads på Det kgl. Bibliotek.

Vi, der var med til festen i Dansk Forfatterforening den 21. februar 1966, hvor Ellekilde blev hyldet og takket fra mange sider, og hvor han i sin takketale strålende glad fortalte om de store videnskabelige værker (bl. a »Nordens Gudeverden« 3die, ja så galt 4de bind), han håbede at få færdiggjort, inden han fyldte 80, – ja, vi blev en god oplevelse rigere.

Men underligt virkede det på os, da vi en uge efter denne fest fik budskabet om Ellekildes bratte død. Nej, ingen har brev . . .

Den dag, vi havde sænket forskeren, forfatteren, vennen i graven deroppe på Søllerød kirkegård med udsynet ned over Søllerød sø, da var det sært griben-

de at tænke på, at al den imponerende viden og kundskab, indenfor sit område vel nok den største viden i Norden, suverænt samlet af en enkeltmand, den viden var nu slettet ud og gemt væk og må igen møjsommeligt stykkevis samles sammen af mange forskellige mennesker . . .

Mit første møde med magister Hans Ellekilde og hans unge strålende fru Ella, sommeren 1918. Mindet står lyslevende tegnet i mit sind.

Vi havde gennem de sidste år vekslet mange breve om folkeminder. Nu kom ægteparret for at besøge mig. Fra kortere ophold hos folkemindesamleren Evald Tang Kristensen og Anton Berntsen i Vejle ville de cykle tværs over mod Ølgod. Jeg skulle efter aftale cykle dem i møde.

Vi mødtes lidt vest for Grindsted lige uden for et lille venligt hus, som den gang lå godt 1 km uden for byen. I dag er byen forlængst vokset langt uden om huset.

Men hver gang, jeg kører forbi og ser stedet, mindes jeg den sommerdag for 48 år siden med vort første møde. Det møde, der for mig blev indgangen til de mange års venskab og samarbejde, som på flere måder har været med til at forme og målsætte min tilværelse.

Fra dette venskab og samarbejde kunne tegnes mange træk. Lad mig nøjes med at sige, at mens Ellekilde myreflittigt forskede i folkeminder, tro, sagn, eventyr, myter, da var han selv med til at forme en ny myte om videnskabsmanden, forfatteren, sine venners bedste ven, der altid med sit ejegode sind og sit uselviske væsen var rede til råd og hjælp.

Den myte vil vi alle, der har kendt Hans Ellekilde, frede om som et af vore bedste minder.

Salomon J. Frifelt.